

bus, quando de eis vere factis satis non constat: vel, si constat quidem, dubium tamen manet, an plus vel minus donatum sit: Item si iis derogaretur juri jam quæsito tertii, vel communitatis; licet enim alias in donationibus, præsertim principum, de quibus satis constat, latissima pro donatario interpretatio sit facienda c. *Cum dilecti*, 6, de *Donation.* ad finem. ibi: « Quia in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficiis quoque plenissima interpretatio est adhibenda. » juncta 1. *Beneficium*, 3, ff. de *Constitut. princip.* ibi: « Beneficium imperatoris, quæ a divina scilicet ejus indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus. » Tamen, quia donare, suum perdere et jactare est 1. *Filius familias*, 7, pr. ff. de *Donat.* suum autem jactare in dubio nemo præsumitur, arg. 1. *Cum do indebito*, 23, pr. §. *Sin vero*, ff. de *Probat.* merito pro donante fit interpretatio, ubi de donatione non satis constat. Ob quam eandem rationem pro eodem interpretatio fieri debet, si dubium est, an plus, vel minus donatum sit. Pariter pro donante interpretatio facienda, si per donationem præjudicatur quæsito jam juri tertii; quia huic præjudicare velle nemo censetur per dicta et probata supra ad reg. 15, n. 26.

10. *Fallit quarto in votis.* — Fallit quarto in votis, utpote in quibus stante dubio, vel ambiguitate pro vovente fit interpretatio per dicta supra ad reg. 30.

11. *Fallit quinto in testamentis.* — Fallit quinto in testamentis, et ultimis voluntatibus; has enim interpretari testatoris est, quandiu vivit. 1. *Hæredes palam*, 21, § 1, ff. *Qui testament. facere poss.* post mortem autem testantis si circa res legatas dubium remanet, electio ordinariæ penes hæredem est. 1. *Si quis*, 32, § 1, et 1. *Legato*, 37, ff. de *Legat. 1.* qui minimum præstando satisfaciat, per dicta ad cit. reg. 30, n. 8. Nisi forsitan legatum penitus periret, casu quo interpretatio pro legatario non fieret, ut bene advertit Dynus, *hic*, n. 11, cum universaliter loquendo in dubiis interpretatio ita sit facienda, ut actus valeat potius, quam pereat cit. 1. *Quoties*, 12, ff. de *Reb. dub.* vel nisi servus, aut alia res generaliter legetur; quia tunc electio penes legatarium est, textu expresso § *Si generaliter*, 22, instit. de *Legat.* ibi: « Si generaliter servus, vel alia res legetur, electio legatarii est; nisi aliud testator dixerit. » juncta 1. *Qui duos*, 20, ff. de *Legat. 1.*

REGULA LVIII

NON EST OBLIGATORIUM CONTRA BONOS MORES PRÆSTITUM JURAMENTUM.

1. *Regula unde?* — Videtur desumpta hæc regula ex 1. *Contractus*, 23, ff. de *Reg. jur.* ubi post medium sic habetur: « Legem enim contractus dedit, excepto eo, quod Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus præstetur; hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium est; et ita utimur. » Concordat can. *Inter cætera*, 22, cau. 22, q. 4, §. *Porro*. ibi: « Juramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis, vel matricidii, vel fratricidii, » seu cujuscunque criminis, et reg. 69, de *Reg. jur.* in 6, ibi: « In malis promissis fidem non expedit observari. »

2. *Contra bonos mores idem ac quod contra legem est juramentum non est vinculum iniquitatis.* — Quæritur I. Quomodo hæc regula intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. I. regulam per verba « contra bonos mores » idem dicere velle, ac contra legem naturalem, divinam, vel etiam humanam, sub gravi, vel levi culpa obligantem: quidquid enim contra hujusmodi legem fit, offensa Dei, etiam hoc ipso malum, ac contra bonos mores est, utpote qui tales non sunt, quando legi difformes, et divinam Majestatem offendentes existunt. Qui igitur jurat facere, quod lex prohibet, vel omittit, quod lex præcipit, juramentum servare non obligatur, sed potius obligatur tale juramentum, contra legem factum, non servare, hoc ipso, quod legem observare teneatur, v. g. qui jurat proximum injuste persequi, eum in bonis famæ, vel fortunæ lædere, verberare, vulnerare, occidere, etc., vel qui jurat, quod parentibus, vel superioribus non velit obedire, nulli pauperi, etiam in gravi necessitate existenti eleemosynam præbere, etsi bene posset; nullam amplius audire Missam, vel quid aliud omittit, quod agere tenetur: non obligatur servare tale juramentum, sed potius obligatur illud non servare, et illo non obstante facere, quod lex præcipit, et omittere, quod prohibet. Ratio est, tum quia juramentum non est vinculum iniquitatis cit. can. 22, cau. 22, q. 4, et c. *Quanto*, 18, de *Jurejur.* id est neminem vinculat, ligat, stringit vel obligat ad iniquum: cujusmodi omne illud est, quod contra legem, consequenter contra bonos mores, et quod malum,

ac peccatum est. Nulla autem existente obligatione juramenti, remanet obligatio legis, contra quam juratum est; tum quia « Nemo potest ad impossibile obligari, » c. *Nemo*, 6, de *Reg. jur.* in 6. Ea autem, quæ contra leges, et consequenter contra bonos mores sunt, sicque licite fieri nequeunt, inter impossibilia reputantur per dicta et probata ad cit. reg. 6; ergo jurans illa facere, juramentum servare non obligatur.

3. *Ponitur versus sensus regulæ.* — Resp. II. Verus regulæ sensus hic est: « Qui jurat aliquid facere vel omittere, quod contra jus, seu legem naturalem, vel divinam, vel humanam, sub gravi vel levi peccato obligantem, consequenter contra bonos mores est, et licite observari nequit, juramentum servare nullatenus obligatur, sed potius tenetur illud non observare, eoque non obstante, legi obedire. » Per jura et rationes jam allegatas: patetque tam ex jam adductis, quam obviis aliis exemplis.

4. *Prohibita de jure in favorem tertii servanda sunt, si juramento confirmantur.* — Objici solent contra hanc regulam plura ex jure, per quæ manifeste patet, quod etiam prohibita de jure observari debeant, si quis ea servare juravit. Sic enim renuntiatio, quam filia dotata facit de futura successione paterna a jure reprobatur, 1. fin. ff. de *Suis et Legit.* et 1. *Pactum, quod dotali*, 15, C. de *Pactis*. Tamen si filia eam servare jurat, juramento stare tenetur textu expresso c. *Quamvis*, 2, de *Pactis*, in 6, ibi: « Quamvis pactum patri factum a filia, dum nuptui tradebatur, ut dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex civilis; si tamen juramento, non vi, nec dolo, præstito firmatum fuerit, ab eadem omnino servari debet; cum non vergat in æternæ salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum. »

5. *Juri, et favori suo quisvis renuntiare potest.* — Sic pariter, etsi fundi dotalis alienatio de jure sit prohibita, 1. un. C. de *Rei uxor. action.*, § *Et cum lex.*, 15. Tamen si mulier eam juramento firmat, illud servare tenetur, jure civili propterea per jus canonicum correcto c. *Licet*, 2, de *Jure jur.* in 6, ibi: « Licet mulieres, quæ alienationibus dotium, et donationum propter nuptias consentiunt, non contravenire proprio juramento firmantes, servare juramentum hujusmodi, non vi, nec dolo præstitum, de jure canonico teneantur; quia tamen quidam

judices sæculares eas contra præfatas alienationes audiunt, quamvis eis constet legitime de hujusmodi juramento: Nos animarum periculis obviare volentes, eosdem judices ad servandum hoc jus canonicum per locorum ordinarios censura ecclesiastica decernimus compellendos. » Plura alia hujusmodi exempla adducit Vivianus: ad quæ tamen, ac alia Resp. cum dicto Viviano et aliis, plura per legem prohibita servari debent casu, quo firmantur juramento, si sunt prohibita ob sui turpitudinem, negatur: si sunt prohibita præcise in privilegium tertii (qualia sunt cuncta in exemplis allegata) conceditur; cum enim quisvis juri et favori suo renuntiare valeat, arg. c. *Si diligenti*, 12, de *Foro compet.* et 1. *Si Judex*, 41, ff. de *Minor.*, ibi: « Unicuique licet contemnere, hæc, quæ pro se introducta sunt, » debet id, quod in sui favorem a lege prohibitum est, observare, si illud servare juraverit; quia licite servare potest arg. cit. c. *Quamvis*, 6, de *Pactis*, in 6, et c. *Licet*, 2, de *Jure jur.*, in 6.

6. *Omne juramentum, quod non est contra bonos mores, obligat.* — Hinc doctores communiter docent, in regula nostra: « Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum: » implicite continere aliam e contra oppositam, videlicet: « Omne juramentum, quod contra bonos mores non est, consequenter licite servari potest, obligatorium est, et servari debet, » per jura n. præc. citata.

7. *Contractus juramento firmati, quando servari debeant. Remissive.* — Cæterum plura circa hanc regulam, præsertim an, et quando contractus de jure prohibiti, et invalidi, juramento firmati servari debeant, fusius habetur, lib. II, tit. XXIV, de *Jure jur.*, §§ 3 et 4.

REGULA LIX.

DOLO FACIT, QUI PETIT, QUOD RESTITUERE OPORTET EUMDEM.

1. *Regula unde?* — Desumitur hæc regula ex 1. *In condemnatione*, 173, § 3, ff. de *Reg. jur.*, ibi: « Dolo facit, qui petit, quod redditurus est, » et 1. *Dolo*, 8, ff. de *Doli mali except.* ubi etiam exemplificatur regula, ibi: « Dolo facit, qui petit, quod redditurus est; sic si hæres damnatus sit, non petere a debitore potest uti exceptione doli mali debitor, et agere ex testamento. »

2. *Quomodo regula intelligenda?* — Quæritur I. Quomodo hæc regula intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. I, eam sic esse intelligendam, quod ille dolose, et malitiose, fraudandique animo agere præsumatur (fundatur enim hæc regula in præsumptione) qui rem ad se non pertinentem petit ab aliquo, quam etiam acceptam eidem, a quo petit, exigente justitia, statim iterum restituere tenetur. Ratio regulæ est, quia hoc ipso, quod quis rem, quam ab alio petit, eidem statim, ac recepit, iterum restituere debeat, nullam videtur habere justam petendi causam, consequenter ex dolo et malitia, animoque fraudandi petere juste præsumitur, arg. cit. l. *Dolo*. Fraudibus autem, et malitiis hominum non indulgendum, sed occurrendum est, arg. l. *In fundo*, 38, ff. *de Rei vindicat*. Addit Vivianus aliam rationem; quia videlicet lex et natura horrent inutiles ambages, et circuitus, ac propterea volunt, ut, quod paucis fieri potest, non fiat pluribus, arg. l. fin. C. *de Emancipat. lib.*; consequenter id quis ab aliquo minime petere, sed relinquere debet, quod, postquam accepit, eidem statim iterum reddere, seu restituere debet.

3. *Ponitur verus sensus illius; qui non illi, a quo petit, sed alteri restituere debet, reus doli non est.* — Resp. II. Regulæ sensus verus est iste: « Omnis ille ex dolo, et animo fraudandi de jure præsumitur, qui rem aliquam ad se non pertinentem ab altero petit, quam etiam obtentam, eidem, a quo petit, exigente justitia, statim iterum reddere, seu restituere tenetur. » Per jura et rationes n. 1 et 2, jam allegatas. Notanter autem dicitur, quam « eidem, a quo petit, » iterum restituere tenetur; quia Regula non est intelligenda de illo, qui petit ab altero rem aliquam, quam non eidem, a quo petit, sed alicui alteri, domino nempe suo restituere debet, l. *Si socer*, 44, § 1, ff. *Solut. matrim.*, ibi: « Cum absurde dicitur, dolo videri, eum facere, qui non ipsi, quem convenit, sed alii restitutus petit. » Hinc doli reus minime censetur commodatarius, qui rem sibi commodatam, et postea a fure ablatam, ab eodem petit; quia eam non furi, a quo petit, sed alteri, domino videlicet reddere debet. Sic procuratores et advocati, nomine sui principalis rem ab injusto detentore petentes, dolose agere non præsumuntur, etsi rem, quam petunt, statim restituere debeant; quia non illi, a quo petunt, sed alteri, domino videlicet suo, restituere tenentur.

4. *Nec ille, qui non statim, sed primum cum tempore restituere tenetur.* — Dicitur notanter ulterius, quam « statim, » seu in continenti restituere debet eidem, a quo petit; nam qui rem non « statim, » sed post intervallum temporis, v. g. post annum eidem, a quo petit, restituere tenetur, doli reus non præsumitur, arg. l. fin. § 1, ff. *ut Legat. caus. cavetur.*, ubi pater a filia institutus hæres, ut post mortem suam nepoti, testatricis filio, hæreditatem restituat, doli reus non censetur ex eo, quod a superstite marito res filiæ defunctæ petat, licet eas restituere teneatur nepoti, quia restitutionem non « statim, » sed primum post mortem suam facere debet. Quamvis etiam ex alio capite a dolo immunis esset; quia nimirum non illi, a quo petit, sed alteri, nepoti scilicet suo restituere debet.

5. *Declaratur regula exemplis juris.* — Cæterum declaratur regula, et sensus illius exemplis juris. Sic enim hæres, qui hac cum conditione institutus est, ne peteret a certo debitore petat; quia eidem, etiamsi debitum obtineret, statim iterum reddere deberet, cit. l. *Dolo*, 8, ff. *de Doli mali except.*, per textum num. 1, citatum.

6. *Maritus petens defunctæ uxoris dotem nondum solutam, doli reus censetur.* — Sic pariter maritus doli reus præsumitur, et doli exceptione repellitur, si defunctæ conjugis dotem a socero, seu patre defunctæ conjugis promissam, sed nondum solutam petat, arg. l. *Apud Celsum*, 4, § 1 et 2, ff. *de Doli, et met. except.*, quia eidem statim iterum restituere deberet. Nec obstat, quod vi l. 1. C. *de Rei uxoris act.*, maritus primum post intervallum unius anni teneatur restituere dotem defunctæ conjugis; quia tempus hoc solius commiserationis causa conceditur marito, ut, cum pecunia parata sæpe non statim habeatur ad manum, eam interea comparare, ac postea pro quantitate dotis restituere valeat. Quæ ratio cum in dote necdum soluta non militet, petens dotem maritus reus doli præsumitur; cum eidem, a quo petit, statim iterum reddere deberet.

7. *Sicut et usurarius petens solutionem usurarum.* — Sic ulterius usurarius, qui usuras a debitore petit ex dolo agere præsumitur, et doli exceptionem pati debet; quia usuras a debitore petit, eidem statim restituere deberet c. *Cum tu*, 5, et c. *Tuas*, 13, *de Usur.*, ibi: « Compellas restituere ipsas (usuras videlicet) postquam fuerint persolutæ, ne

de dolo et fraude contingat eos commodum reportare. »

8. *Fallit regula in casu restitutionis spoliatorum.* — Quæritur II. An et in quibus fallat regula 59? Resp. eam præcipue fallere in casu restitutionis spoliatorum. Nam, ut contra nonnullos bene notat Dynus *hic*, etsi hæc regula non tantum in petitorio, sed etiam in possessorio adipiscendæ et retinendæ procedat, tamen fallit in iudicio recuperandæ possessionis; quia « spoliatus ante omnia est restituendus, » c. fin. *de Ordine cognit.*, cum concordant. Hinc etsi sciatur spoliatus, se rem, quam a spoliatore sibi pro recuperanda possessione restitui petit, eidem statim iterum debere reddere, tamen doli reus non est; quia justam causam petendi habet, ut nempe juxta juris præscriptum spoliatus ante omnia in possessionem restituatur; prout amplius diximus lib. II, tit. XIII, *de Restit. spoliat.*, § 3, ubi tamen § 4, etiam subjungimus casus, in quibus restitutio spoliatorum ante omnia non fit, et consequenter in iisdem fallentia hæc non procedit. Vide ibidem, ne inutilis fiat repetitio.

REGULA LX.

NON EST IN MORA, QUI POTEST EXCEPTIONE LEGITIMA SE TUERI.

1. *Regula unde?* — Desumitur hæc regula ex l. *Nulla*, 88, ff. *de Reg. jur.*, ibi: « Nulla intelligitur ibi mora fieri, ubi nulla petitio est. » Adde: Vel si quæ est, exceptione legitima elidi potest, l. *Nihil interest*, 112, ff. *de Reg. jur.*, quia, nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur. »

2. *Mora quid, et quotuplex? ac quid exceptio? remissive: Quomodo regula intelligenda?* — Quæritur. Quomodo hæc regula intelligenda, et quis verus sensus illius sit? Ante responsionem supponitur ex dictis supra ad regulam 25, n. 2 et seqq. quid et quotuplex sit mora? Quid autem, et quotuplex sit exceptio, fuse declaratum habetur lib. II, tit. XXV, § 1, *de Exceptionibus*. Quo supposito Resp. I, regulam sic esse intelligendam, quod ille, qui ex justa et rationabili causa se defendere, excusare, sicque contra actorem petentem legitime excipere potest, quare tempore alias debito aut præscripto non solverit, aut non fecerit, vel præstiterit verum, aut prætentum debitum, non sit in culpabili

mora, quæ pœnas, et malos effectus secum trahat: consequenter ad eos condemnari nequeat; qui enim in culpabili mora est tempore debito solvendi, faciendi, aut præstandi, quod debet, tenetur ad resarcienda damna omnia et incommoda ratione moræ secuta, v. g. ad æstimationem rei, quæ tempore moræ etiam casu periit: ad compensandos fructus: ad interesse et usuras: ad pœnas in contractu appositas, etc., prout amplius explicatum, et ex jure probatum habetur, per dicta ad regulam 25, a n. 6. A tali igitur mora culpabili, hujusmodi pœnas, et malos secum trahente effectus regula immunem declarat illum, qui legitima exceptione se tueri et defendere, id est, allegare, et probare potest, quod ex rationabili, justa, legitima causa tempore alias debito non solverit, vel non fecerit, aut præstiterit, quod debebat, vel eum debere, prætendebatur: id enim probando legitima exceptione se tueri dicitur contra actorem petentem, vel prætendentem. Hinc.

3. *Ponitur verus sensus regulæ.* — Resp. II. Verus sensus regulæ sequens est: « Non est in culpabili mora solvendi, faciendi, vel præstandi, qui eo tempore, quo alias deberet, vel debere prætentitur, non solvit, facit, aut præstat, quod debet, aut debere prætentitur, et consequenter nec pœnas moræ culpabilis incurrit, qui sufficienter probare potest, quod ex rationabili, justa, seu legitima causa præfato tempore debitum solvere, aut præstare omiserit. » Ratio est, quia mora, de qua jura, et regula nostra loquuntur, supponitur esse inculpabilis, adeo, ut, ubi culpa non est, nec mora adesse censeatur. Strein, *hic*, num. 1, arg. l. *Pecuniæ funebris*, 9, ff. *de Usur.*, atqui ubi justa, et legitima excusatio adest, culpa abest, consequenter et moram abesse, sicque qui se legitime excusare, seu excipere potest, in mora non esse merito censetur.

4. *Exceptio legitima, quæ?* — Dicitur autem justa causa excusans, et legitima exceptio illa, quæ in jure divino, naturali, aut humano directe, vel indirecte ita fundatur, ut replicatione elidi non valeat; quia si replicatione elidi potest, pro legitima non habetur. Dyn., *hic*, n. 3; Vivianus, *hic*, et alii communiter. Nam sicut idem est ipso jure non habere actionem, et habere actionem, quæ possit exceptione excludi, textu claro l. *Nihil interest*, 112, ff. *de Reg. jur.* sic idem est, omnino non habere exceptionem, et

habere exceptionem, quæ per replicationem excludi potest; cum ita se habeat replicatio ad excludendam exceptionem, sicut se habet exceptio ad excludendam actionem l. 2, ff. de Except.

5. *Enarrantur causæ legitimam reddentes exceptionem.* — Porro causæ justæ, legitime excusantes, legitimamque reddentes exceptionem, ne quis censeatur esse in mora, plurimæ sunt; ex quibus aliquas in specie subjungimus. Tales namque sunt primo, si solutio pro tempore est impossibilis, aut justo difficilior; quia « nemo potest ad impossibile obligari, » juxta reg. 6, de Reg. jur. in 6, et dicta ad eandem supra. Secundo, si debitum provenit ex facto alieno: ut si testator relinquit debitum, quia hujus datur excusans ignorantia juxta regulam 13, de Reg. jur. in 6. « Ignorantia facti, non juris excusat: » et dicta ad eandem supra. Tertio, si creditor debito tempore solutionem oblatam acceptare renuit, per dicta ad reg. 25, num. 2. Quarto, ubi mali doli, vel metus gravis injuste incussi contra prætendentem, vel petentem creditorem datur exceptio l. Pecuniæ funebri. 9, ff. de Usur. et toto titulo de Doli mali, et metus exceptione. Quinto, si debitum non est liquidum. Sexto, si jam facta est compensatio aliqua est parte petentis. Septimo, si petens ipsemet contractum non implevit. Octavo, si exigui temporis dilatio est; quia in hac notabile non sentitur damnum l. Si debitori. 21, ff. de Judiciis. ibi: « Neque enim magnum damnum est in mora modici temporis; » nec est necesse statim cum sacco currere. l. Quod dicimus. 103, ff. de Solut. ibi: « Quod dicimus debere statim solvere, cum aliquo scilicet temperamento temporis intelligendum est; nec enim cum sacco adire debet. »

6. *Citatus etiam ab illegitimo judice (nisi notorie sit talis) comparere debet.* — Objicitur autem contra regulam primo; qui excipit contra judicem non suum, legitime excipit, l. Contumacia. 53, ff. de Re judicat. et l. fin. ff. de Jurisdictione, ibi: « Extra territorium jus dicenti impune non paretur. Idem est, et si supra jurisdictionem suam velit jus dicere: » et tamen si citatus a tali judice non comparet, in mora esse, et contumax reputatur, l. Si quis ex aliena. 5, ff. de Judiciis. Resp. hoc verum esse, quando dubium, seu notorium non est, judicem esse incompetentem; quia « Prætoris est, æstimare, an sua sit jurisdictio, vocati autem non contemnere

auctoritatem prætoris, » uti dicitur cit. l. Si quis ex aliena. Hinc citatus venire debet saltem ad ostendendam fori incompetentiam, cit. l. Si quis. ibi: « In jus vocati veniant, sua privilegia allegaturi. » juncta l. 2, ff. Si quis in jus vocatus, ibi: « Ex quacunque causa ad prætorem, vel alios, qui jurisdictioni præsent, in jus vocatus venire debet; ut hoc ipsum sciatur, an jurisdictio ejus sit. » Quare si vocatus contra hoc excipit, legitimam exceptionem non habet per leges citatas. Secus est, si notorium habetur, quod citans iudex incompetens sit; tunc enim comparere non tenetur, sed legitima exceptione se tueri potest. cit. l. fin. ff. de Jurisdictione. et c. fin. de Constit. in 6, ibi: « Cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune; » patetque in casu, quo clericus a laico, utpote notorie incompetenti iudice citatur.

7. *Legati dominium statim post mortem legantis transit ad legatarium.* — Objicitur secundo. Debitores ex personali actione condemnati gaudent legitima exceptione, l. Debitoribus. 31, ff. de Re judicat. et tamen hæres pro re legata conventus, et condemnatus, non obstante hac legitima exceptione tenetur ad restitutionem fructuum, post litem contestatam perceptorum, l. In Fideicommiss. 3, ff. de Usur. Ergo etiam legitima exceptio non excusat a mora. Resp. hæredem in hoc casu ad fructuum restitutionem teneri non propter moram, sed ne ex re legata, tanquam aliena locupletior fiat contra reg. 48, de Reg. jur. in 6, ibi: « Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria. » Strein, hic. n. 3; Salycet. in cit. l. In Fideicommiss. Cum enim rei legatæ dominium legatarius statim post mortem legantis acquirat, l. A Titio, 64, ff. de Furtis. ibi: « Quia ea, quæ legantur, recta via ab eo, qui legavit, ad eum, cui legata sunt, transeunt: » ex illa tanquam re aliena hæres fructus percipere non potest, et si percipit, legatario restituere tenetur.

8. *Illegitima exceptio non excusat a mora.* — Objicitur tertio, l. Nemo. 82, ff. de Verb. oblig. pro moroso habetur, qui excipiendo in judicio « litigare maluit, quam restituere: » ergo exceptio non purgat moram. Resp. ibi sermonem esse non de justa, et legitima, sed injusta exceptione: quæ utique moram non excusat, bene vero exceptio legitima et justa, textu claro l. Si quis solutioni. 24, pr. ff. de Usur. et fruct. ibi: « Si quis solutioni qui

dem moram fecit, iudicium autem accipere paratus fuit, non videtur fecisse moram: utique si juste ad iudicium provocavit. »

REGULA LXI.

QUOD OB GRATIAM ALICUJUS CONCEDITUR, NON EST IN EJUS DISPENDIUM RETORQUENDUM.

1. *Regula, unde?* — Desumitur hæc regula ex l. Nulla. 25, ff. de Legibus. ibi: « Nulla juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem, » et l. Quod favore. 6, c. eod. ibi: « Quod favore quorundam constitutum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum nolumus inventum videri. »

2. *Ponitur versus regulæ sensus.* — Quæritur I. Quomodo hæc regula intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. eam intelligendam esse juxta sequentem sensum, qui proprius illius est: « Quod alicui conceditur ut gratia et favor pro commodo ac utilitate, non ita interpretandum est, ut ei sit oneri, incommodum vel præjudicio. » Ratio regulæ est, quia rescripta accipiunt vires et effectum ab intentione rescribentis, arg. c. Ad aures. 8, de Rescript. ibi: « Cum non sit intentionis nostræ: » et quod ad unum effectum, atque finem ordinatum est, ita accipi non debet, ut producat effectum contrarium. l. Cum et iudices, 2, § 9, c. de Jurejur. propter calumn. ibi: « Ne aliquod contrarium eveniat proposito nostro, et quod pro compendio litium introductum est, protinus hoc in adversariam figuram transformetur. » consequenter quod alicui tanquam gratia et favor concessum est, in ejus odium, incommodum, et præjudicium trahendum non est per jura n. 1, allegata: præsertim cum alias gratia et favor concessus, exuta sua natura, odium et onus evaderet.

3. *Declaratur exemplis juris quæ minoribus sunt sine auctoritate tutoris, valida sunt, si in eorum commodum cedunt, invalida autem, si eis damnosa essent.* — Declaratur regula exemplis juris, et quidem præcipue in minore; in hujus siquidem favorem statutum est, quod non possit stare in judicio sine auctoritate tutoris, l. Clarum, 4, c. de Auctoritate præstantia, ubi ratio apponitur illis verbis: « Ne ex sua imperitia, vel juvenili calore aliquid vel dicant, vel taceant, quod si

fuisset prolatum, vel non expressum, prodesse eis poterat, et a deteriore calculo eos eripere, » juncta l. Momentanea. 3, c. « Qui legitimam personam standi » et c. adeo ut si nihilominus sine auctoritate tutoris litiget, et contra ipsum feratur sententia, hæc de jure nulla sit l. 1, c. eod. ibi: « Si, cum esses pupillaris ætatis, sine tutoris auctoritate cum adversario consistens, præses provinciæ adversus te pronuntiaverit, minime auctoritate judicati nititur, quod statutum est, » cum concord. Et tamen si sententia in favorem minoris litigantis sine auctoritate tutoris fertur, valida existit, l. Non eo minus. 14, c. de Procurat. ubi pariter ratio subjungitur his verbis: « Minoribus enim ætas in damnis subvenire, non in rebus prospere gestis obesse consuevit. »

4. *Rursus in favorem minorum introductum est beneficium in integrum contra venditorem: quo uti si nolit, adversarius petere non potest rescissionem contractus invito minore: ne in ejus læsionem, vel damnum retorqueatur, quod in illius favorem introductum est.* l. Si judex. 41, ff. de Minor. Sic pariter in favorem minoris lege introductum habetur, quod si moveatur quæstio de statu, et bonis illorum, iudicium differri debeat usque ad annos pubertatis, l. Carbonianus. 3, § 5, ad finem, ff. de Carbonian. edict. ibi: « Ne de statu periclitentur, antequam se tueri possint, » ut ait lex; et tamen si paratas pro se habent probationes, et causam statim decidi volunt, id fieri debet, ne quod in favorem concessum habetur, in eorum vertatur præjudicium. cit. l. Carbonianus. ubi eadem additur ratio; quia « non debet adversus pupillos observari, quod pro ipsis excogitatum est, et pendere status eorum, cum jam possit indubitatus esse. »

5. *Professores plebeio genere nati, evadunt nobiles docendo viginti annis. Privilegia antiqua per nova non tolluntur, sed augentur.* — Sic ulterius professores, de plebeio genere nati, etsi 20 annis docendo efficiantur nobiles, l. un. c. de Professor. qui in urbe Constantinopolit. Tamen non perdunt favores, quibus ut plebei gaudebant, ne nova gratia, et favor concessus eis noceat. Et universaliter novæ gratiæ, et favores non extinguunt veteres: nec per nova privilegia tolluntur, vel revocantur antiqua (nisi exprimator) sed augentur et confirmantur l. fin. c. de Præpositis agentium in rebus, ibi: « Ita tamen, ut privilegia, quæcunque iam per dispositiones